

УДК 378.015.31:17.022.1:378.011.3-057.175

ПОСАДОВА ПОЗИЦІЯ, ІМІДЖ, ВИНАГОРОДЖЕННЯ ЯК ПОКАЗНИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАТУСУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ВНЗ

О. Г. Коркішко

На підґрунті аналізу наукової літератури в статті уточнено поняття «професійний статус» майбутнього викладача та проаналізовано його структурні компоненти («посадовий статус (позицію)», «імідж», «винагородження», а також «вихованість» та «освіту»). Визначено, що проблема професійного статусу майбутнього викладача на сьогодні набуває загальноосвітнього масштабу. Аналізуючи наявні наукові літературні джерела, було виявлено, що професійний статус майбутнього викладача – це набутий статус, тобто який визначається індивідуальними здібностями, уміннями, кваліфікацією, достоїнствами, що формується й підвищується в процесі всього життя педагога.

Ключові слова: майбутній викладач, професійний статус, посадова позиція, посадова роль, імідж, винагородження.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Вища педагогічна освіта, особливо підготовка майбутніх викладачів ВНЗ, виконує найважливішу функцію у формуванні висококультурної, високоосвіченої особистості, здатної адекватно орієнтуватися в різних сферах життєдіяльності, розвитку її інтелектуального та духовного потенціалу. Професія викладача – одна з важливих у суспільстві, адже саме педагог сприяє змінам у країні через підготовку мобільного, конкурентоспроможного фахівця з високою моральною та громадянською активністю й відповідальністю.

Сучасне суспільство ставить перед викладачем завдання, що полягають не лише у формуванні професійних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців, а також і розкритті потенціалу здобувача вищої освіти, формуванні розуміння суспільної значущості викладацької діяльності.

Говорячи про якість вищої освіти, необхідно акцентувати на проектуванні змісту навчального процесу, дидактиці вищої освіти

XXI ст., нових, більш дієвих педагогічних технологіях, розрахованих на підвищення ефективності освіти, активізацію навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти, на все те, що сприятиме формуванню професійного й особистісного статусу. Тому що він є віддзеркаленням суспільної та особистісної сутності викладача, зумовлює спосіб життя, спілкування, світобачення, відображає значущість професійної діяльності та ставлення до педагога – визнання чи невизнання, повага чи неповага, симпатія чи антипатія тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Проблема статусу є предметом дослідження соціології, психології, соціальної філософії та соціальної педагогіки. Кожна із цих наук розглядає статус із позиції своїх завдань, із застосуванням специфічних методів і форм аналізу. Останнім часом ця проблема позначилася і в педагогічній науці. Так, виявленню педагогічних умов формування освітнього статусу школяра присвячено працю Н.Зеліпукіної; С.Молчанов, О.Шепелева розглянули зміст і структуру професійного статусу вчителя; особистість викладача ВНЗ, зокрема його професійний статус, досліджували С.Васильєва, Е.Дюндик, В.Жернов, С.Железнякова, В.Лебедева, О.Лукші, А.Орлов, Г.Солодова, Н.Хридіна та ін.

Питанню професійного статусу приділено увагу в наукових працях, які частково торкаються вивчення його окремих структурних компонентів: посадовий статус (позиція) (Р.Мертон, Т.Парсонс, О.Столярчук та ін.); імідж (Ф.Генов, Н.Гузій, І.Ісаченко, І.Ковальова, О.Ковальова, Г.Почепцов та ін.); винагородження (С.Васильєва, О.Чернушкіна та ін.). Актуальними в наш час залишаються питання «професійного статусу майбутнього викладача».

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. За результатами спостережень викладач, працюючи в традиційній системі освіти, завжди був виконавцем готових програм і транслятором готових знань. Подаючи зразки готового досвіду, чим закриваючи канали творчо-пошукової активності молоді, викладач закриває і власну особистість від нового досвіду, від інших, а значить, і від себе самого, що призупиняє його саморозвиток, зростання професійної творчості й майстерності. Такий стан освіти негативно впливає на статус педагогічної професії.

У зв'язку з цим у процесі підготовки майбутніх викладачів до професійної діяльності гостро постає проблема формування особистості

педагога, готового прийняти виклик суспільства та зуміти підняти на високий шабель статус педагогічної професії. Отже, дослідження структурних компонентів професійного статусу допоможе підготувати майбутнього викладача ВНЗ до педагогічної діяльності й удосконалити вітчизняну науку та практику.

Цілі статті (постановка завдання). Мета – на основі аналізу літературних джерел розкрити зміст структурних компонентів (посадову позицію, імідж, винагородження) професійного статусу майбутнього викладача ВНЗ.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. У процесі теоретичного аналізу психолого-педагогічного доробку, констатуємо, що науковці виділили декілька підходів до розуміння терміна «професійний статус». Його розглянули як:

- критерій соціального розшарування суспільства, який лежить в основі стратифікації та залежить від доходу (власність), влади (становище в системі управління), престижу (визнання соціальної значущості цієї роботи) та освіти;

- місце особистості в професійній структурі, що визначає рівень її економічного становища, а також оцінку й самооцінку ролі, яку відіграє ця соціально-професійна група в системі професійних відносин, та залежить від рівня кваліфікації та майстерності, визнанням у професійному середовищі;

- особливе становище в соціальній системі суспільства, пов'язаного з певними очікуваннями, правами й обов'язками, та залежить від репутації, престижу, авторитету особистості;

- якісно-своєрідне поєднання здібностей (властивостей, ознак, параметрів), від яких залежить можливість досягнення успіху у виконанні тієї чи тієї діяльності, визначається професійно-педагогічною кваліфікацією та компетентністю, залежить від особистісних здібностей людини [2, с. 131-132].

Цікавим є дослідження С.Васильєвої та В.Лебедевої, які розглядають професійний статус педагога як: позицію у структурі зайнятості суспільства, що обумовлена поняттям престижу; посадову позицію; винагородження (присвоєння почесних звань та винагород); авторитет; репутацію; імідж [1; 4].

Усі ці поняття: «престиж», «авторитет», «репутація», «посадовий статус (позиція)», «імідж», «винагородження», а також «вихованість» та «освіта» – є невід'ємними складовими професійного статусу

майбутнього викладача, тому потребують більш докладного аналізу. Розглянемо структурні компоненти професійного статусу – «посадовий статус (позицію)», «імідж», «винагородження».

У результаті дослідження, розглядаючи посадовий статус педагога (об'єм влади, можливість реалізації своїх професійних цілей та інтересів, використання ресурсів), ми схильні виділити два види: посадову позицію та посадову роль. Р.Мертон вважав, що досягаємий статус здебільшого безпосередньо пов'язаний із посадовим статусом, тобто з тим, якого людина досягла в результаті професійної діяльності. Очевидно, що професійний статус педагога – це досягнутий статус, тобто який визначається індивідуальними здібностями, уміннями, кваліфікацією та достоїнствами. Такий статус не визначається соціальним становищем, тобто належністю до певного соціального класу або шару, і не є соціальною роллю: він не програється, подібно ролі, а завойовується [6].

Динамічним аспектом професійного статусу постає професійна роль. Т.Парсонс увів у науковий обіг поняття «status-role» – статусну позицію з погляду соціальної ролі, тобто очікуваної від моделі поведінки індивіда, що займає цей статус. Науковець виділив три групи диференційованих ознак: характеристики, якими люди володіють від народження – етнічна належність, статеві особливості, родинні зв'язки тощо; ознаки, пов'язані з виконанням ролей – різні види професійно-трудова діяльності; елементи «володіння» – власність, матеріальні та духовні цінності, привілеї тощо [7].

Загальновідомо, що структура посадової позиції включає в себе такі елементи: концептуальні (організаційні цінності, переконання, уявлення, пріоритети тощо); пізнавальні (знання й розуміння суті своїх обов'язків, прав і відповідальності тощо); цілемотиваційні (організаційні цілі й задачі, мотиви, оцінки, задоволення організацією роботи тощо); професійно-творчі (рівень професійної й організаційної підготовленості, самостійності, ініціативи тощо). Ці елементи посадової позиції взаємопов'язані та впливають на формування професійного статусу майбутнього педагога.

Отже, посадова позиція майбутнього викладача тісно пов'язана з його місцем в організаційній структурі вишу, його професійною роллю. Вона відображає ставлення педагога до реалізації своїх обов'язків, повноважень і відповідальності.

У сучасній педагогічній теорії та практиці, педагогічній майстерності важливе значення надано проблемі професійно-

педагогічного іміджу. Визначаючи сутність іміджу, сучасні словники й довідники тлумачать його як: уявлення про внутрішній та зовнішній образ людини, на основі якого виникає її оцінка, певне ставлення до неї у вигляді думки [3, с. 266]; утворений у масовій свідомості емоційно забарвлений образ кого-небудь або чого-небудь, що має характер стереотипу [5, с. 134].

Формування професійно-педагогічного іміджу майбутнього викладача ВНЗ – це поетапний процес, ефективність створення якого зумовлено відповідними умовами: розвитком у здобувача вищої освіти інтересу до себе та світу; усвідомлення ним необхідності формування позитивного іміджу; виявом особистої активності в процесі роботи над індивідуальним іміджем; знанням вимог здобувачів до особистості та діяльності викладача; виявленням початкового рівня розвитку рис, що становлять особистісний імідж; оволодінням майбутнім педагогом прийомами самопізнання та самооцінювання, а також навичками самоіміджування, самопрезентації та проектування індивідуального іміджу; дотриманням принципу систематичності в процесі формування іміджу та принципів і методів роботи з метою формування та корекції іміджу тощо.

Формувати власний професійно-педагогічний імідж майбутньому викладачу необхідно більш прискіпливо, ніж спеціалістам інших професій, бо саме педагоги сприяють формуванню іміджу здобувачів вищої освіти та є для них узірцем. У зв'язку з цим необхідно вчити майбутніх викладачів: розвивати професійно значущі та особистісні якості, що призводять до зростання професійного статусу, авторитету, репутації, іміджу; формувати навички свідомого використання іміджевих характеристик у різних сферах життєдіяльності; оволодівати прийомами, методами психолого-педагогічного впливу та переконання людей у процесі професійної діяльності; застосувати отримані знання для створення власного професійного статусу та управління ним; розвивати креативність мислення, інтелектуальну активність й ініціативність; удосконалювати вміння та навички ефективної самопрезентації в галузі освіти; плідно працювати над створенням привабливого іміджу, моделлю достойної поведінки в тих чи тих ситуаціях; знаходити методи мотиваційної готовності до успіху й самомотивації, радіти за себе «тут і тепер», за кожен свій крок уперед; розвивати позитивне мислення, здатність перетворювати невдачу в успіх; працювати над своїм духовним ростом тощо.

Винагородження також є важливою складовою професійного статусу, тому деякі науковці (С.Васильєва, О.Чернушкіна та ін.) до них відносять нагороди та звання освітян. У наш час є декілька рівнів винагород викладачів, які сприяють підвищенню професійного статусу: міжнародні, державні, регіональні та винагороди вищих навчальних закладів I-IV рівнів акредитації.

Державними винагородами України є грамоти, почесні грамоти, медалі, ордени, нагрудні знаки, премії (орден князя Ярослава Мудрого; орден княгині Ольги; державна премія України в галузі освіти; медаль «А.С.Макаренко», «Софія Русова», «Петро Могила»; нагрудний знак «Василь Сухомлинський», «За наукові досягнення» тощо). Регіональні: грамота, почесна грамота, подяка, подячний лист: обласної Думи, Губернатора, директора Департаменту освіти і науки регіону, інших організацій регіонального рівня. Винагороди ВНЗ I-IV рівнів акредитації: грамота, почесна грамота, подяка, подячний лист ректора університету тощо. Ці винагороди мають неабиякий вплив на імідж, репутацію та інші складові професійного статусу працівників освіти.

Отже, будь-яка винагорода стимулює до подальшого розвитку, сприяє підняттю професійного рівня викладача та впливає на професійний статус, адже залежно від кількості винагород можна судити про його професіоналізм, педагогічну майстерність, професійну компетентність та інші професійні якості.

Аналіз педагогічної літератури свідчить про те, що науковці акцентують увагу на проблемі статусу, а також його зв'язку з навчанням і вихованням особистості.

Зважаючи на вищесказане, можемо стверджувати, що система фахової підготовки майбутніх викладачів являє собою цілісний комплекс структурних елементів, що перебувають між собою в певних зв'язках, взаємодіють один з одним й утворюють цілісну єдність.

На нашу думку, професійний статус майбутнього викладача в процесі його підготовки у вищій школі передбачає також оволодіння певною сукупністю знань, умінь, навичок, особистісне самовдосконалення, активізацію професійної позиції, виховання таких якостей, як комунікативність, тактовність, критичність тощо. Зазначимо, що чинниками успішності професійної діяльності є сформованість, цілісність особистості.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз професійного статусу майбутнього викладача вищу показав, що до його структури входять «посадовий статус (позиція)», «імідж»,

«винагородження», а також «вихованість» та «освіта», які сприяють досягненню більш високого становища в професії, колективі та суспільстві, стимулюють соціальну та професійну активність особистості.

Констатуємо, що проблема формування професійного статусу майбутнього викладача має велике значення для становлення особистості педагога. Очевидно, що професійний статус – це набутий статус, тобто який визначається індивідуальними здібностями, уміннями, кваліфікацією, достоїнствами тощо. Він формується та підвищується в процесі всього життя людини: у період професійного самовизначення до навчання у ВНЗ; професійної підготовки у ВНЗ; у процесі професійної педагогічної діяльності в результаті надбання практичного досвіду. Для досягнення професійного статусу майбутньому викладачу потрібно, зокрема, набути посадового статусу (позиції), сформувані професійний імідж, заслужити винагороди, оволодіти професійними знаннями, уміннями, якостями, здійснювати самоконтроль і самооцінку діяльності тощо.

Література

1. Васильева С.А. Сущность понятия «Профессиональный статус учителя» / С.Васильева, Е.Попова // Материалы VII Международной научно-практ. конференции [Инновационная деятельность в образовании] Ярославль-Москва. Ч. 1/ Под общ. ред. Г.П. Новиковой – Ярославль-Москва: Канцеля, 2013. – С. 288-297.
2. Васильева С.О. Сутність поняття «професійний статус» у сучасних наукових дослідженнях / С.О.Васильева / Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. пр. / [редкол.: Т.І.Сущенко (голов. ред.) та ін.]. – Запоріжжя : КПУ, 2014. – Вип. 36 (89). – С. 127-133.
3. Крысин Л.П. Толковый словарь иноязычных слов / Л.П.Крысин. – М., 2008. – 944 с.
4. Лебедева В.В. Формування професійного статусу майбутнього вчителя в процесі навчально-пізнавальної діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В.В.Лебедева. – Х., 2011. – 20 с.
5. Психология: словарь / под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – М.: Политиздат, 1990. – 494 с.
6. Merton R. Social theory and social structure / R.Merton. – N.Y., 1957.
7. Parsons T. Societies: evolutionary and comparative perspectives / T.Parsons. – N.J., 1966.

ДОЛЖНОСТНАЯ ПОЗИЦИЯ, ИМИДЖ, ВОЗНАГРАЖДЕНИЕ КАК ПОКАЗАТЕЛИ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО СТАТУСА БУДУЩИХ ПРЕПОДАВАТЕЛЕЙ ВУЗОВ

О. Г. Коркишко

В статье на основе анализа научной литературы уточнено понятие «профессиональный статус» будущего преподавателя и проанализированы его структурные компоненты («должностной статус (позиция)», «имидж», «вознаграждение», а также «воспитанность» и «образование»). Определено, что проблема профессионального статуса будущего преподавателя на сегодня приобретает общемировой масштаб. Анализируя имеющиеся научные литературные источники, было обнаружено, что профессиональный статус будущего преподавателя – это приобретенный статус, то есть который определяется индивидуальными способностями, умениями, квалификацией, достоинствами, формируется и повышается в процессе всей жизни педагога.

Ключевые слова: будущий преподаватель, профессиональный статус, должностная позиция, должностная роль, имидж, вознаграждение.

OFFICIAL POSITION, IMAGE, REWARDING AS INDICATORS OF PROFESSIONAL STATUS OF FUTURE LECTURERS OF UNIVERSITIES

O. H. Korkishko

The article on the ground of the analysis of scientific literature clarifies the concept of «professional status» of the future lecturer and analyzes its structural components («job status (position)», «image», «rewarding» and «good manners» and «education»). It is determined that the problem of the professional status of the future lecturer today acquires a global scale. Analyzing the available scientific literary sources, it is found that the professional status of the future lecturer is the so-called gained status that one that is determined by the individual abilities, skills, qualification, merits, formed and increased during the whole life of the lecturer.

Key words: Future lecturer, professional status, job position, job role, image, rewarding.

Коркішко Олена Геннадіївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: l.korkishko@mail.ru

Korkishko Olena Hennadiyivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Pedagogy of State Higher Educational Institution «Donbass State Pedagogical University» (Sloviansk, Ukraine). E-mail: l.korkishko@mail.ru